

Imatges de la Memòria Democràtica: el còmic com a recurs didàctic

Panell 1

«La guerra: creació dels bàndols»

Al primer panell trobem les vinyetes per a treballar els moments anteriors a l'alçament i assistim al que va ocórrer als primers moments del colp d'estat frustrat.

Les imatges ens donen informació d'aquests temes:

1. Arribada de la República: esperances i frustracions.
2. Agitació social i crítiques dels obrers.
3. Preocupació dins els grups conservadors i preparació del colp d'estat.
4. Inici de la Guerra Civil.
5. Text explicatiu: ambient viscut al llarg de la República.
6. Text explicatiu: Preparació i desenvolupament del colp d'estat.
7. Imatges que fan referència als problemes que arrossegava Espanya des del segle XIX: el problema agrari, el social, el moviment obrer, els nacionalismes. Resposta que dona una part del país, radicalitzant el seu discurs.
8. «Prefiero un pueblo de locos» Aquestes paraules del panell introductorí són d'un discurs de José María Gil Robles.

1.- GUERRA: Formació dels bàndols

La Guerra Civil Española
José Pablo García

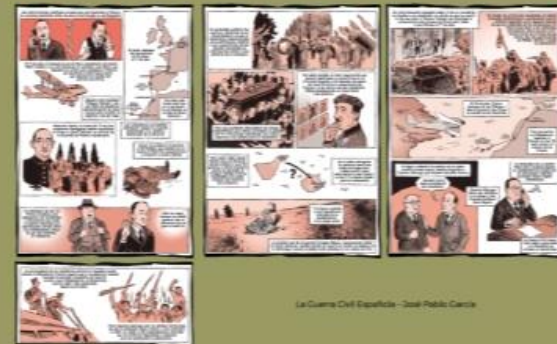
La Guerra Civil Española
José Pablo García

El arte de votar
Antonio Alambra

La Guerra Civil Española - José Pablo García

La Guerra Civil Española - José Pablo García

El arte de votar - Alambra

«Prefiero un pueblo de locos...»

La Guerra Civil Española
José Pablo García

Les classes mitjanes i els nacionalistes perifèrics confiaven que la República Espanyola de 1931 resoldria els seus problemes; els treballadors del camp i de les indústries, també. Les primeres reformes van començar durant el Govern Provisional i van continuar durant el Bienni Reformista. La separació entre l'Església i l'Estat, la reforma agrària o el reconeixement del vot a la dona van ser les primeres reformes; però hi havia un clima social agitat a causa de la crisi econòmica iniciada en 1929. S'hi va sumar el descontent obrer, davant la lentitud de les reformes, i l'activitat de les trames colpistes conservadores, les quals no acceptaven la República. Per altra banda, els nacionalismes català i basc reclamaven més i més drets d'autonomia.

La República va ampliar els drets de les persones.

Hi va haver alguns que van intentar acabar amb la República.

Els grans terratinents, la gran burgesia, la jerarquia eclesiàstica i un sector dels militars -sobretot africanistes- van rebre la República amb desconfiança; també van recelar de les reformes modernitzadores perquè minvaven els seus privilegis. Quan van aconseguir el poder en les eleccions de 1933, van aturar el reformisme i van intentar retornar a la situació que hi havia abans de 1931.

Després de les eleccions de febrer de 1936 guanyades, pels candidats del Front Popular, s'hi va instaurar novament un govern reformista republicà, el qual va reprendre la modernització. Els militars contraris al reformisme van preparar un colp d'estat. S'hi va iniciar la nit del 17 de juliol de 1936 al Protectorat Espanyol del Marroc i es va estendre els dies posteriors per les casernes de la península amb situacions distintes davant la incredulitat del govern reformista republicà, el qual va reaccionar tard i mal. L'exèrcit i les forces d'ordre es van dividir i el govern republicà va lliurar armes al poble, que va prendre el carrer; però ni els uns ni els altres van aconseguir vèncer. Tots seguits va esclatar la Guerra Civil.

El colp d'estat fracassat va provocar la Guerra Civil.

Panell 2

«La guerra: repressió i terror»

El segon panell ens apropa a les formes de repressió i terror que es van estendre per tot el territori nacional després de que el colp d'estat fracassara. Podem treballar els següents aspectes:

1. Imatges que plantegen la necessitat de fonamentar la guerra en l'aplicació de tàctiques que incidisquen en la necessitat d'aterrorir a la població.
2. Mètodes per a estendre el terror.
3. Text explicatiu: els mètodes emprats fan que la Guerra Civil no fora només una guerra de «moviments i accions militars».
4. Els «paseos».
5. Reflexió al voltant del «terror».
6. «Hay que sembrar el terror» del panell introductor i recull les paraules de Mola.

2.- GUERRA: Repressió i terror

«Hay que sembrar el terror...»

Dr. Uriel - Sento

La Guerra Civil Española - José Pablo García

El arte de volar
Antonio Altarriba

El arte de volar
Antonio Altarriba

On els rebels van poder controlar el territori, van eliminar els seus enemics polítics i socials amb assassinats, l'empresonament i/o la marginació social. L'aixecament també va provocar una violència revolucionària a les zones on va fracassar el colp d'estat, perquè s'hi va generar un buit de poder. Els revolucionaris violents van improvisar detencions i assassinats, mentre el govern reformista republicà intentava controlar la situació. La majoria dels assassinats es van produir en els mesos inicials de la guerra, durant els fets de Paracuellos i al compàs dels èxits bèl·lics dels rebels. Quan en la zona republicana es va restaurar l'ordre, la repressió incontrolada es va aturar; tot el contrari que a la zona rebel, la qual va continuar durant tota la guerra i la postguerra.

La repressió dels militars rebels va estar organitzada des d'abans del colp d'estat, la republicana no.

La violència de la zona franquista va continuar també després de la guerra.

Doctor Uriel
Sento Llobell

Doctor Uriel
Sento Llobell

Panell 3

«La guerra: imatges dels combats»

L'exposició continua amb les vinyetes que reflectixen els combats que es van lliurar al llarg dels tres anys que va durar la guerra. Els grups d'imatges que podem trobar parlen de:

1. Imatges que expliquen el fracàs del colp i l'inici de la guerra amb la indicació del seu cost en vides humanes. Les paraules són de l'obra de Preston i del còmic de José Pablo García. El text explica el que va suposar la guerra per al país.
2. Peculiaritats de la guerra respecte al lloc on va agafar a la gent l'alçament.
3. Apareixen batalles importants com ara Belchite, Teruel o el pas de l'Ebre.
4. Ajuda italiana i alemanya a Franco.
5. Participació de les potències centrals als bombardeigs.
6. La guerra a les trinxeres.
7. Les Brigades Internacionals i l'ajuda de Stalin.
8. Condicions a les trinxeres.
9. Postura de la resta de potències respecte a la guerra.
10. Treva de Nadal a Teruel.
11. «El mapa de España está sangrando» és el títol d'un capítol del llibre de Paul Preston (La guerra civil española).

«El mapa de España está sangrando»

La Guerra Civil Española - José Pablo García

La Guerra Civil és una part determinant de la nostra història recent, però també d'Europa, perquè en la guerra espanyola van experimentar els actors que lluitaran en la Segona Guerra Mundial. En el conflicte d'Espanya de 1936-1939 van intervenir militarment Hitler i Mussolini a favor de Franco. La URSS de Stalin va donar suport als republicans, mentre que els estats liberal-reformistes van romandre neutrals. S'hi van experimentar armes, estratègies militars, tècniques mèdiques i xarxes de solidaritat, que s'aplicaran en la Segona Guerra Mundial. A Espanya també van xocar les tres ideologies més importants dels anys 1930: la liberal-reformista, la revolucionària-socialista i la feixista-contrarevolucionària. Aquesta darrera va ser derrotada durant la Segona Guerra Mundial, però va mantenir part de la seua essència a Espanya amb Franco fins a la seua mort en 1975 i l'adveniment de la Transició Democràtica. Això explica l'aïllament internacional del primer franquisme.

La Guerra Civil va ser un conflicte civil i internacional alhora.

La victòria de Franco en 1939 va permetre mantenir part de l'essència feixista-contrarevolucionària a Espanya fins 1975, mentre que a Europa va ser derrotada en 1945.

3.- GUERRA Imatges dels combats

El ala rota
Antonio Altarriba

Doctor Uriel
Sento Liobell

La Guerra Civil Española - José Pablo García

El arte de volar
Antonio Altarriba

Doctor Uriel - Sento Liobell

Doctor Uriel - Sento Liobell

La Guerra Civil Española
José Pablo García

Doctor Uriel - Sento Liobell

Panell 4

«Exili: el final de la guerra»

El panell 4 explica els moments que va viure el país just al final de la guerra. Recullen el destí dels que no van voler quedar-se a l'Espanya de Franco. Les imatges ens parlen de:

1. Quedar-se o anar-se, una decisió que podria costar-te la vida.
2. Text explicatiu: conseqüències del final de la guerra per a la població que «es va significar».
3. El Stanbrook com a icona de l'eixida del país de milers d'espanyols i espanyoles i els sentiments d'aquestes persones.
4. Fugida pels Pirineus a França.
5. Els camps de refugiats a França.
6. «han alcanzado las tropas nacionales sus últimos objetivos militares», paraules tretes de l'últim part de guerra signat per Franco.

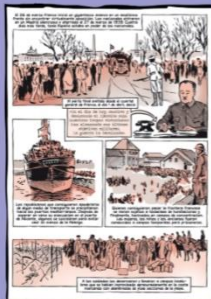

4.- EXILI: El final de la guerra

Doctor Uriel - Sento Llobell

«... han alcanzado las tropas nacionales sus últimos objetivos militares»

La Guerra Civil Española
José Pablo García

Los surcos del azar
Paco Roca

L'exili va ser una realitat en ambdues zones des de l'esclat de la guerra. Les persones marxaven de casa a causa del temor a la repressió ideològica o a les conseqüències en calent de les accions desfavorables de les batalles. L'exili més massiu va ser el republicà de gener i febrer de 1939, quan l'ofensiva franquista definitiva contra Catalunya va motivar que més de 300.000 persones creuaren els Pirineus. Poc abans del final de la guerra, durant el mes de març de 1939, alguns milers de republicans van embarcar en els ports mediterranis cap a l'Algèria francesa a causa de l'ofensiva final. La guerra va acabar l'1 d'abril de 1939 al port d'Alacant, d'on va salpar el Stanbrook. Els francesos els van rebre amb una xarxa de camps d'acolliment / concentració. Allí els exiliats republicans espanyols van patir tot tipus de penyalitats.

Les persones van fugir de la guerra amb la finalitat de salvar la vida.

Més de 300.000 republicans espanyols es van exiliar en 1939 fugint de la repressió franquista.

Los surcos del azar
Paco Roca

Los surcos del azar
Paco Roca

El arte de volar
Antonio Altarriba

El arte de volar
Antonio Altarriba

Panell 5

«Exili: la lluita continua»

Aquest panell està dedicat als espanyols i espanyoles que van continuar la seua lluita contra el feixisme i van col·laborar en la derrota de les tropes de l'Eix. Els recordem?. En aquest cas nosaltres ho fem amb imatges que ens parlen de:

1. Destí dels espanyols que van passar a França i que van optar per continuar la lluita al nord d'Àfrica.
2. La formació de la «Nueve» i arribada a França.
3. Entrada en París i situació a França dels espanyols.
4. La continuació del règim de Franco i la situació en la que van quedar els espanyols de fora del país.
5. «Los españoles éramos los únicos que no tenían un hogar al que regresar tras la victoria» Aquestes paraules són expressades per Miguel, el protagonista principal del còmic de Paco Roca, quan explica com van entrar a París triomfants però sense poder tornar al seu país.

Los surcos del azar - Paco Roca

La Guerra Civil Española
José Pablo García

El arte de volar
Antonio Aitarrriba

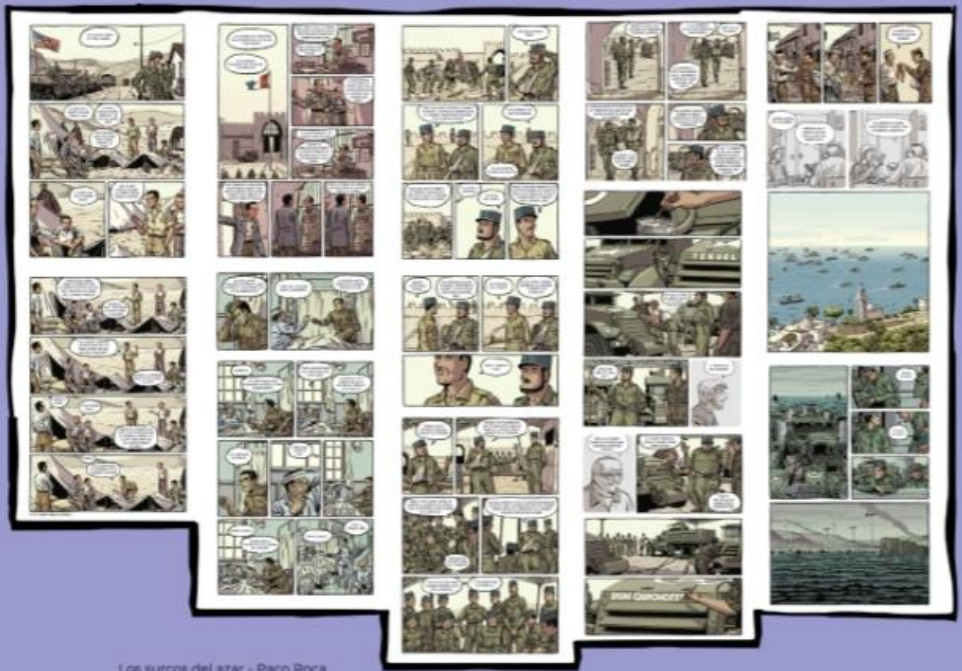
5.- EXILI: La lluita continua

Los surcos del azar - Paco Roca

El arte de volar
Antonio Aitarrriba

Los surcos del azar - Paco Roca

Los surcos del azar
Paco Roca

El arte de volar - Antonio Aitarrriba

El arte de volar
Antonio Aitarrriba

«Los españoles eramos los únicos que no teníamos un hogar al que regresar tras la victoria»

Quan les tropes alemanyes van ocupar França la primavera de 1940, encara hi havia nombrosos exiliats republicans espanyols en els camps o reclutats en els batallons de treballadors. Uns van ser capturats i tancats als camps de concentració nazis (Mauthausen), altres van sobreviure com a treballadors forçats i alguns, els no empresonats, es van incorporar a la resistència francesa.
Després de la conquesta del Nord d'Àfrica el 1943 pels estatunidencs i els britànics, nombrosos exiliats dels camps es van unir a l'exèrcit de la França Lliure de De Gaulle, van contribuir en el desembarcament de Normandia i van contribuir a l'alliberament del continent. "La Nueve", unitat francesa de combat formada majoritàriament per exiliats republicans espanyols, va alliberar París. També va participar en la conquesta del Niu de l'Àguila, lloc de residència de Hitler a la Baviera alemanya.

Els exiliats republicans espanyols van contribuir a la derrota dels nazis durant la Segona Guerra Mundial.

Nombrosos exiliats republicans espanyols van morir als camps de concentració nazis durant la Segona Guerra Mundial.

Panell 6

«La pau de Franco: vencedors i vençuts»

Imatges que intenten explicar el que sempre ens pregunten en classe els nostres alumnes: per què va durar tant el franquisme?, com la gent no s'hi rebel·lava? Ho intentem explicar recollint vinyetes amb el contingut següent:

1. Els vençuts han d'adaptar-se al nou règim.
2. Mètodes emprats amb els vençuts.
3. Text explicatiu: Com es va establir un règim com el de Franco? Divisió dels espanyols en vencedors i vençuts.
4. Franco s'encarrega de eliminar les resistències al seu règim, inclosos el casos que es puguen donar dins del seu bàndol.
5. Imatges que reflecteixen l'exili interior.
6. «...sólo quiero trabajar y vivir en paz» Les paraules triades les diu el pare de Antonio Altarriba quan torna a Espanya i li ofereixen la possibilitat de treballar. Apareixen en «El arte de volar» i reflecteixen molt bé com molta gent va optar per un «exili interior».

«... sólo quiero trabajar
y vivir en paz»

La Guerra Civil Española - José Pablo García

6.- LA PAU DE FRANCO: Vencedors i vençuts

L'1 d'octubre de 1936 els militars rebels van establir un règim dictatorial comandat pel general Francisco Franco - el Franquisme. L'1 d'abril de 1939, després de la guerra, aquest sistema va substituir definitivament al règim democràtic que hi havia abans de 1936. La implantació i continuïtat del franquisme va exigir una purga humana sense precedents. Després de 1939 va continuar l'aplicació de lleis repressives, amb una multitud de reclosos en les presons i els camps de concentració, a més de milers d'executats per motius polítics. La vigilància militar dels carrers va continuar fins a 1948. Franco també va crear una policia política i va establir la censura prèvia contra tot el que se'n eixia de la norma. Després de la Segona Guerra Mundial, van proliferar els grups d'oposició que lluitaven contra la dictadura, tant en la muntanya com en la ciutat - la guerrilla.

El franquisme va perseguir i reprimir tots els que eren diferents als seus ideals.

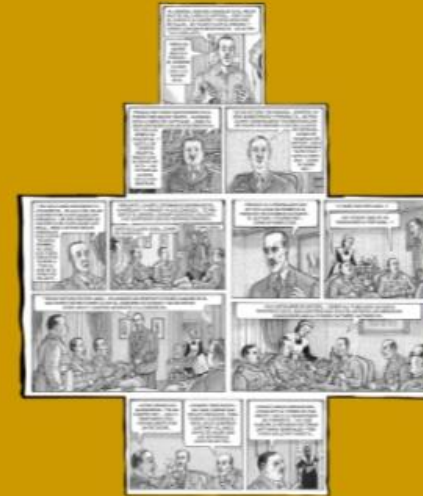
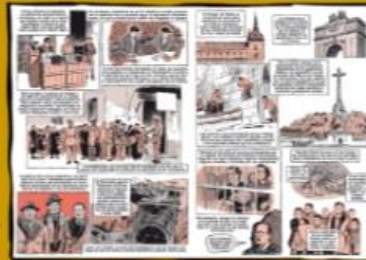
Des del mateix 1939 existiren grups d'oposició que lluitaven contra el franquisme.

El arte de volar
Antonio Altarriba

La Guerra Civil Española
José Pablo García

El ala rota
Antonio Altarriba

El ala rota - Antonio Altarriba

El ala rota
Antonio Altarriba

El arte de volar
Antonio Altarriba

Panell 7

«La pau de Franco: la vida quotidiana»

Recollim ara aspectes de la vida quotidiana, volem que les vinyetes ens informen de qüestions al voltant de la vida normal de les persones que es van quedar a Espanya i que ens servisquen per a reconèixer l'Espanya del franquisme. Ho fem gràcies al conjunt d'imatges següents:

1. Aspectes quotidians al franquisme.
2. Text explicatiu: Com era la vida quotidiana al llarg del franquisme? Aspectes socioeconòmics.
3. El matrimoni.
4. La situació de la dona.
5. «La verdadera misión de la mujer es dar hijos a la patria» frase agafada de la revista «Medina» de la Sección Femenina de 1942..

«La verdadera misión de la mujer es dar hijos a la Patria»

El arte de volar - Altarriba

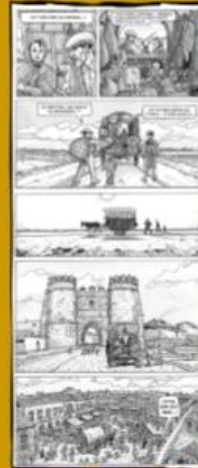
El arte de volar- Antonio Altarriba

El ala rota
Antonio Altarriba

El ala rota
Antonio Altarriba

7.- LA PAU DE FRANCO: La vida quotidiana

El franquisme no va exercir solament una repressió política; també va establir un sistema de valors tradicionals i va marginar de la societat a qui era diferent. Va utilitzar l'Església contra la moral i els valors establerts per la Segona República, tant amb els sermons des dels púlpits com amb l'ensenyament a les escoles. La dona va perdre els drets polítics i va tornar a ser fonamentalment mestressa de casa i mare. Les persones homosexuals van ser perseguides, desterrades i empresonades. Va anular la llei del divorci i el matrimoni civil, per la qual cosa els divorciats van tornar a estar casats i els que ho van fer civilment i no ho van ratificar per l'Església, van deixar d'estar casats.

La postguerra va ser temps de silenci a causa del temor a la repressió. S'hi van patir moltes dificultats econòmiques i fam. No hi havia suficients habitatges ni menjar ni treball. Com a solució, el règim franquista va imposar una autarquia -no comprar a l'estranger per a estalviar; però la mesura va ser un fracàs i l'economia no es va recuperar fins la dècada dels anys 1960.

El franquisme va imposar una societat tradicional i socialment repressiva.

La pobresa i la por imperava a l'Espanya de la postguerra.

El arte de volar
Antonio Altarriba

El ala rota
Antonio Altarriba

El arte de volar - Altarriba

El ala rota
Antonio Altarriba

